

Upravljanje čimbenicima razvoja područja Središnje Istre

dr.sc. MLADEN RAJKO, dipl.oecc.
viši asistent, Odjel za ekonomiju
Sveučilište u Zadru
Splitska 1, 23000 Zadar
Republika Hrvatska
mrajko@unizd.hr

Sažetak: Područje Središnje Istre posebno je s obzirom na prirodne, ljudske, kulturne i povijesne resurse te je vrlo teško doći do takvog analitičko-ekonomskog institucionalnog modela razvoja koji bi bio "optimalan" i primjenjiv u svakoj situaciji i na svakome području. Bolje rečeno, može se zaključiti da takav model nije niti moguće konstruirati zbog specifičnosti svake pojedine lokalne samouprave u Središnjoj Istri. Takva tvrdnja poduprijeta je podacima do kojih se došlo na temelju istraživanja u jedinicama lokalnih samouprava u Središnjoj Istri. Osnovni cilj ovog rada bio je konstruirati takav "prihvatljivi model" kojim će se rukovoditi predstavnici javnog sektora prilikom izrade strategije razvoja svoga područja, vodeći računa o uključivanu svojih stanovnika u sve strateške projekte razvoja. Osnovni doprinos rada jest u oblikovanju takvog *prihvatljivog modela razvoja* koji bi trebao olakšati izradu analize stanja područja Središnje Istre, te omogućiti efikasnije upravljanje svim raspoloživim resursima.

Key-Words: Središnja Istra, čimbenici razvoja, institucionalni model, IMR grafikon

1 Uvod

Na temelju činjenice da postoje razni načini, modeli i principi upravljanja čimbenicima razvoja te oblikovanja Institucionalnih mehanizama razvoja neke institucije ili područja, vrlo je teško definirati prihvatljivi model koji bi bio primjenjiv u svakoj situaciji. Prilikom pripreme istraživanja za definiranje takvog modela korištene su razne metode i ankete prema jedinicama lokalne samouprave u Središnjoj Istri, izvori literature, zakonska osnova te intervjui sa eminentnim stručnjacima za područje ruralnog razvoja. Predmet istraživanja ovog rada je analiza karakteristika područja Središnje Istre s ciljem pronalaženja prijedloga modela razvoja koji bi bio u funkciji efikasnijeg korištenja svih resursa koji su na raspolaganju u Središnjoj Istri, te istraživanje mogućnosti uključivanja lokalne samouprave u aktivno kreiranje gospodarskih i turističkih inicijativa i projekata. Detaljnom analizom dostupne literature te provedenim istraživanjem u radu se dokazuje hipoteza da je korištenjem rezultata istraživanja, te korištenjem svih resursa koji stoje na raspolaganju jedinicama lokalne samouprave u Središnjoj Istri, moguće predložiti takav institucionalni model razvoja koji će dugoročno utjecati na ubrzani razvitak i efikasnije korištenje svih resursa u Središnjoj Istri, a osnovni doprinos rada jest upravo u tome što se daje prijedlog modela koji dokazuje postavljenu hipotezu.

2 Teorijska razmatranja

Oblikovanje institucionalnih mehanizama na nacionalnom, regionalnom ili lokalnom nivou označava implementaciju raznih gospodarskih, političkih i drugih mjera u domeni institucija koje su zadužene za dugoročni razvoj određenog područja (Rajko, 2012). Temeljem proučene literature može se konstatirati da ne postoji opće prihvaćena definicija institucionalnih mehanizama koja bi predstavljala standard, već se podrazumijeva da su to svi oni mehanizmi koje je oblikovala neka institucija kao ustanova ili pravni subjekt, a čije je osnivanje uređeno zakonom.

Oblikovanje institucionalnih mehanizama vrlo je složen proces uvjetovan mnogobrojnim čimbenicima i utjecajima lociranim u nacionalnom gospodarstvu i u njegovu okruženju. Na razvoj, njegovu brzinu odnosno intenzitet, može se utjecati primjenom odgovarajuće politike razvoja (Sundać, 2001). U svjetskoj ekonomskoj praksi prepoznatljiva je primjena dvaju osnovnih teorijskih pristupa mogućnosti društvenog utjecaja na razvoj. To su: (1) liberalni pristup i (2) institucionalni pristup. Dok prvi izrasta iz tradicije neoklasične ekonomije, kojoj je temelje postavio još Robert Solow polovicom 20. stoljeća u svom egzogenom modelu rasta (Solow, 1957.), drugi nastaje na temelju radikalne kritike upravo ovoga neoklasičnog stanovišta. Institucionalni smjer javlja se s ekonomskom recesijom potkraj 1970-ih godina u pionirskim radovima Nelsona i Wintera (1982.), kao snažna reakcija na tada vladajuću neoklasičnu ekonomsku doktrinu i egzogeni model rasta (Mytelka i Smith, 2002.). Autori iznose kritiku dviju temeljnih ortodoksnih teza neoklasične teorije – tržišnu ravnotežu i savršenu racionalnost u ponašanju poduzeća, a u sklopu koje tehnološka promjena jest egzogena varijabla, nastanak koje uvjetuje djelovanje tržišta onim istim mehanizmima kojima određuje cijenu i količinu roba.

Neoklasični pristup uzroke rasta i razvoja pripisuje porastu količine i kvalitete proizvodnih inputa: rada, znanja i kapitala te tehničkom napretku i njegovoj difuziji u gospodarstvu (Atkinson, 1995). S obzirom na to, u neoklasičnom se pristupu smatra da se ekonomskim politikama rast može potaknuti samo ako one djeluju na povećanje količine, kvalitete, mobilnosti rada i kapitala te izgradnjom institucionalnog okvira koji omogućuje brži razvoj znanosti i znanja kao i bržu difuziju tehničkog napretka u gospodarstvu (Bušelić, Miljan, 1997). Za razliku od toga, intervencionistički ili institucionalni je pristup zasnovan na postavkama o mogućnosti ostvarenja povoljnije gospodarske strukture određenim makroekonomskim politikama (carinska, tečajna, porezna, politika cijena) te sektorskim politikama kojima se potiče rast pojedinih sektora.

Dok neoklasični pravac promatra državu i njezinu politiku kao egzogeni faktor koji je nevažan u odnosu na alokaciju resursa kojim upravlja "nevidljiva ruka" tržišta, institucionalni pravac drži da gospodarska učinkovitost "ne visi u zraku", nego je isto tako odraz "nevidljive ruke", ali institucionalnog i sociokulturnog okruženja. Djelovanje države i politike nužno je jer stvara potreban institucionalni sklop koji omogućuje i/ili ubrzava razvoj (Rajko, 2009).

Institucije se obično definiraju kao "pravila igre" ili "namjerno konstruirana ograničenja koja oblikuju interakciju ljudi" (North, 1992.; OECD, 2001.). Važno je razlikovanje između formalnih institucija koje obuhvaćaju formalna pravila (statute, zakone, direktive) te organizacije (političke stranke, razvojne agencije, sindikati, škole i sl.) i neformalnih institucija koje obuhvaćaju pravila ponašanja, dakle norme, običaje, kolektivne, navike, vrijednosti i sl.). Danas je posve jasno da "socijalni i kulturni faktori" imaju istu važnost za gospodarski rast (Freeman, 2002.). U tom kontekstu uloga države i jedinica lokalnih samouprava, političke elite, upravljanja uopće, ima bitnu ulogu u gospodarskom razvoju i rastu. U kapitalizmu koji se ostvaruje na formalno-tehničkoj razini, tehnološka inovacija i znanje nemaju ulogu pokretača razvoja i rasta, nego su posve u sjeni "brze tranzicije" (Vehovec, 2002.) te motiva i interesa političko-menadžerske elite na vlasti (Rogić, 1998.).

Uloga vlade kao "prvog pokretača" društvene promjene, a onda i gospodarskog razvoja, posebno je naglašena u manje razvijenim ekonomijama. U tim društvima ne postoje standardni mehanizmi koji reguliraju razvoj (tržište roba, tržište znanja, pravna država, financijske institucije i sl.), nego je uglavnom vlada ta koja osigurava temeljne ekonomske i institucionalne okvire, ali i kreira dugoročne vizije razvoja. Vlada ujedno osigurava nacionalni konsenzus i kolektivno povjerenje koji određuju unutrašnju dinamiku razvoja nekoga društva (Aubert i Reiffers, 2003.).

Na temelju prije spomenutih teoretskih pretpostavki, može se zaključiti, da ne postoji ozbiljnije teoretsko istraživanje o formiranju institucionalnih mehanizama lokalnih samouprava uopće, a pogotovo ne takvo koje bi se odnosilo na područje Središnje Istre. Dakle, rezultati istraživanja u ovome radu su, isključivo, posljedica provedenog istraživanja u lokalnim samoupravama na prostoru Središnje Istre, a ne nastavak i nadopuna prethodno provedenih i teoretski obrađenih istraživanja.

U radu se obrazlaže teza da je oblikovanjem primjerenih institucionalnih mehanizama na nacionalnom i regionalnom nivou moguće stvoriti osnovni preduvjet ubrzanog ekonomskog razvoja (Sever, 2004), a uzimajući u obzir karakteristike pojedine jedinice lokalne samouprave. Područje Središnje Istre raspolaže značajnim gospodarskim, kulturnim i turističkim resursima koji se još nedovoljno koriste i ne postoje oblikovani institucionalni mehanizmi koji bi maksimizirali uporabu i korištenje komparativnih prednosti toga prostora (Rajko, Krajnović, Tomčić, 2008).

3 Prostor Središnje Istre

Prostor Istarske županije značajan je za Republiku Hrvatsku s obzirom da predstavlja zapadna "vrata" prema europskim zemljama. Istra je po većini svojih obilježja (povoljan geografski položaj, dobra prirodna osnova, razvijene brojne gospodarske grane, izvanredno bogata kulturna baština itd.) izuzetan perspektivan prostor za budući razvoj i najvredniji dio nacionalnog teritorija. Gospodarski razvoj Istarske županije, gledano u okviru razvoja Republike Hrvatske, nalazi se iznad njezina prosjeka. Županija zagovara punu otvorenost za gospodarsku, kulturnu, obrazovnu, znanstvenu i drugu suradnju s ostalim županijama u Hrvatskoj, kao i s europskim regijama i zemljama u svojem susjedstvu.

Istarski poluotok obuhvaća površinu od 3.476 četvornih kilometara.¹ To područje dijele tri države: Hrvatska, Slovenija i Italija. Vrlo malen dio Istre, tek sjeverna strana Miljskoga poluotoka, pripada Republici Italiji. Slovensko primorje s Koparskim zaljevom i dijelom Piranskoga zaljeva do ušća rijeke Dragonje, dio je Republike Slovenije. Većina hrvatskog dijela poluotoka nalazi se u Istarskoj županiji – 2.820 četvornih kilometara, što je 4,98 posto od ukupne površine Republike Hrvatske. Ostali dio administrativno-teritorijalno pripada Primorsko-goranskog županiji.

Prostor Istre predstavlja jedinstvenu cjelinu, ali navedeni čimbenici djeluju različitim intenzitetom na pojedinim područjima, stvarajući čitav niz proizvodnih mikroregija koje bi se mogle svrstati u četiri potpodručja:

1. zapadno i južno priobalje (do 200 m nadmorske visine),
2. središnja Istra (200 - 500 m nadmorske visine),
3. sjeveroistočna Istra (dolina Raše do Plominskog zaljeva uključujući Čepičko polje) i
4. pretplaninsko i planinsko područje Čićarije i Učke (nadmorska visina viša od 500 m).

---

¹ Rajko, M., (2012), Oblikovanje institucionalnih mehanizama u funkciji razvoja Središnje Istre, doktorska disertacija, Fakultet ekonomije i turizma Mijo Mirković, Pula, str. 14.

Područje Središnje Istre spada u ruralno područje Istarske županije, a čini ga prostor Grada Pazina – sjedišta Istarske županije te općina koje gravitiraju prema sjedištu županije (Tinjan, Sv. Petar u Šumi, Karojba, Motovun, Cerovlje i Gračišće). Sljedeća tablica daje prikaz osnovnih karakteristika područja Središnje Istre.

Tablica 1: Prikaz osnovnih pokazatelja za područje Središnje Istre

(Izradio i obradio autor prema podacima iz Strategije razvoja ruralne Istre, 2008., str. 38.)

Broj stanovnika	17,658
Polj.stanovništvo (% od ukupnog broja)	4,42%
Gustoća naseljenosti (stan/km ²)	40,12
Površina, km ²	440,08
Urbano područje %	0
Ruralno područje	100%
Broj općina i gradova	7
Broj naselja	58

Područje Središnje Istre obuhvaća ukupno 440,08 km². Ovoj prostor obilježava niska gustoća naseljenosti od svega 40 stanovnika/km². U ukupno 58 naselja prema Popisu iz 2011. Na ovom području živi cca. 17,5 tisuća stanovnika što čini 8,5% stanovništva Istarske županije. Prema provedenoj analizi u Središnjoj Istri, Grad Pazin i Općina Motovun mogu se definirati kao pretežno urbano područje u kojem manje od 50% stanovništva živi u ruralnim zajednicama. Općine Cerovlje, Gračišće, Karojba, Sv. Petar u Šumi i Tinjan su pretežno ruralna područja u kojima više od 50% stanovništva živi u ruralnim zajednicama.

Na području Središnje Istre, prema podacima Popisa 2001., je bilo 2.406 poljoprivrednih kućanstva, od čega je najveći broj na području Grada Pazina i Općina Cerovlje, Gračišće i Tinjan. Središnja Istra s 0,25 ha poljoprivrednog zemljišta per capita, ulazi u područja koja su razmjerno siromašna poljoprivrednim zemljištem, a racionalno gospodarenje zemljištem otežavaju brojni čimbenici. Prema popisu iz 1991. godine ovo područje raspolaže s ukupno 35.944 hektara poljoprivrednog zemljišta (46,59% obradivo zemljište). Prema podacima Popisa iz 2003. godine, od ukupno 14.337 hektara raspoloživog zemljišta, OPG su koristila 4.497 ha poljoprivrednog zemljišta (31,36%). Rascjepkanost poljoprivrednog zemljišta i mala imanja osnovna su značajka zemljišta OPG, što je posljedica većim dijelom povijesnih okolnosti, ali i fizičke diobe zemljišnih čestica. Od ukupno korištenih 4.497,25 ha poljoprivrednog zemljišta na ovom području, najznačajnije su oranice (47,84%), slijede livade (26,16%), pašnjaci (13,10%), vinogradi (8,45%) i voćnjaci (3,59 %). Od ostalog zemljišta (9.840,20 ha) najveći dio čine šume (57,66m%) te neobrađeno zemljište (26,57 %).

Temeljem osnovnih boniteta prirodnih čimbenika, na području Središnje Istre moguć je uzgoj ratarskih, povrtlarskih i krmnih kultura, vinove loze i voćarskih kultura umjerenog klimatskog pojasa (Cerovlje; Gračišće; Pazin; Tinjan; Motovun; Sv. Petar u Šumi). Na područjima Općina Cerovlje (sliv Butonige), Gračišće (područje Škopljaka i sjeveroistočno područje), Tinjana i Motovuna, bonitet prirodnih čimbenika pogoduje uzgoju maslina. Na oranicama i vrtovima najznačajnija je proizvodnja žita (48,61%), krmnog bilja (26,59%) krumpira (9,38%) i povrća (1,51%). Udio neobrađenog (ili nekorištenog) zemljišta je značajan i prema Popisu iz 2003. Godine dosežao je čak 26,57% ukupnog poljoprivrednog područja. Od ukupnog obradivog zemljišta ostavljeno je na ugaru ili je neiskorišteno 205 hektara.

Promatrajući distribuciju prema vrsti i broju stoke, oko 67% od ukupnog broja goveda evidentirano je na području Grada Pazina i Općine Cerovlje. Od ukupnog broja svinja 70 % je evidentirano na području Grada Pazina i Općine Cerovlje i Tinjana, te oko 76% ukupnog broja ovaca i koza. U Gradu Pazinu i Općinama Karojba i Tinjan nalazi se oko 93% ukupnog broja pčelinjih zajednica-košnica.

Prioriteti razvoja Središnje Istre su: industrija, obrtništvo, trgovina, poljoprivreda i turizam. Prioriteti razvoja poljoprivrede su: vinogradarstvo i maslinarstvo, uzgoj voća i povrća, ratarstvo, šumarstvo, uzgoj svinja i muznih krava, ovčarstvo i kozarstvo, peradarstvo, uzgoj Istarskog goveda, pčelarstvo, uzgoj divljači, ekološka poljoprivreda, gradnja sustava za navodnjavanje. Prioriteti razvoja turizma su povećanje kvalitete i kvantitete turističke ponude i smještajnih kapaciteta (agroturizam, mali obiteljski hoteli) te povezivanje turističke ponude na obali s turističkom ponudom u unutrašnjosti, razvoj lovnog, kulturnog i sportskog turizma, obnova starogradskih jezgri, promocija i očuvanje starih zanata i kulturne baštine.

Prioriteti razvoja industrije i obrtništva su razvoj malog i srednjeg poduzetništva, trgovine te industrije. Prioriteti razvoja infrastrukture su dovršetak izrade sustava opskrbe vodom te odvodnje otpadnih voda i gradnja pročistača otpadnih voda. Prioriteti u dopuni prostornih planova su definiranje lokacija i uvjeta za izgradnju gospodarskih i turističkih objekata (štale, farme, plastenici, turističko – ugostiteljski objekti) uz klauzulu o gabaritima gradnje u skladu s tradicijskim graditeljstvom kao i očuvanju tradicijske arhitekture.

4 Čimbenici razvoja Središnje Istre

Nakon detaljne analize stanja na nekome području, potrebno je definirati dugoročnu strategiju razvoja, viziju, misiju i potrebite ciljeve sa što preciznijim zadacima (Beaty, 2001). Nakon što se javni i privatni sektor usuglase oko zajedničke strategije dugoročnog razvoja područja, treba definirati osnovne akcije i radnje koje su potrebne u cilju početka realizacije te strategije (Bušelić, Kersan-Škabić, Afrić Rakitovac, 2004). U tom smislu planiranje predstavlja proces utvrđivanja ciljeva i izbor instrumenata adekvatnih za realizaciju te strategije. Planiranje mora omogućiti predstavnicima javnog i privatnog sektora da bolje sagledaju koje je njihovo glavno područje djelovanja, da znaju koje su dobre i loše strane realizacije pojedinih zadataka, da mogu identificirati i uspostaviti odgovarajuće standarde performansi te da definiraju pravila ponašanja koja će slijediti sudionici u projektu u izvršavanju ciljeva projekta (Buble, 2000).

U procesu organiziranja dolazi do izgradnje strukture, postupaka i primjene sredstava važnih za uspješnu provedbu Strategije dugoročnog razvoja područja. Kadroviranje predstavlja fazu u kojoj se okupljaju svi potrebni stručnjaci koji moraju sudjelovati u procesu implementacije strategije i njene operacionalizacije. Nakon kadroviranja tima koji vodi postupak realizacije i provedbe strategije razvoja, važno je motivirati ljude kako bi pridonijeli ostvarenju same strategije – potrebno je ustrojiti vodstvo i podijeliti zadatke s točno definiranim rokovima izvršenja. U završnoj se fazi (tijekom realizacije) primjenom odgovarajućih aktivnosti provodi mjerenje i korekcija performansi, a radi ostvarenja funkcija provedbe definirane strategije. To se ostvaruje na način da se postavljaju standardi, mjeri uspješnost, uspoređuju standardi sa ostvarenjem i poduzimaju akcije u cilju uklanjanja uočenih nedostataka.

Da bi došlo do izrade Institucionalnog modela razvoja (IMR grafikona) potrebno je izraditi detaljnu analizu stanja u svakoj lokalnoj samoupravi te doći do realnih i relevantnih pokazatelja koji utječu na ukupni gospodarski razvoj. Temeljem proučene literature, provedenog istraživanja i saznanja autora iz

svakodnevne prakse došlo se do spoznaje da postoji pet čimbenika koji najviše utječu na ukupni gospodarski razvoj Središnje Istre, a to su:²

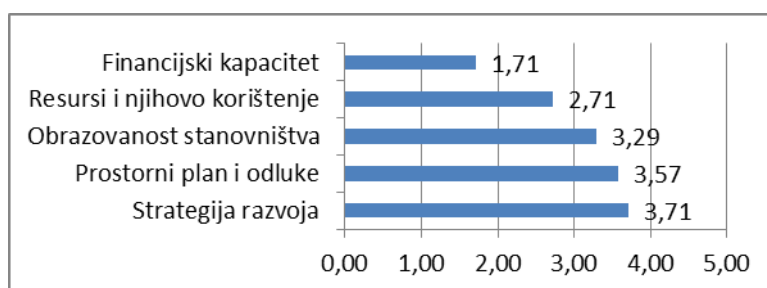
1. **S**trategije razvoja
2. **P**rostorni planovi i druge odluke
3. **O**brazovanost stanovništva
4. **R**esursi i njihovo korištenje
5. **F**inancijski kapacitet

Kod IMR grafikona svi se čimbenici ocjenjuju ocjenama od jedan do pet (1..5) i to na sljedeći način:
 1= uopće nije razvijeno/prilagođeno/efikasno/iskorišteno/pristupačno i vrlo negativno utječe na ukupni razvoj;
 2= slabije je razvijeno/prilagođeno/efikasno/iskorišteno/pristupačno i negativno utječe na ukupan razvoj;
 3= srednje je razvijeno/prilagođeno/efikasno/iskorišteno/pristupačno i nema utjecaja na ukupni razvoj;
 4= vrlo dobro razvijeno/prilagođeno/efikasno/iskorišteno/pristupačno i pozitivno utječe na ukupni razvoj;
 5= odlično razvijeno/prilagođeno/efikasno/iskorišteno/pristupačno i predstavlja veliku snagu u cilju ukupnog razvoja.

Čimbenik Strategije razvoja objašnjava stupanj detaljne izrade Strategije razvoja, odnosno koliko je ona detaljno razrađena, te da li predstavlja prednost ili nedostatak u cilju dugoročnog razvoja. Prostorni planovi i ostale odluke u domeni jedinica lokalne samouprave predstavljaju drugi vrlo važan čimbenik koji se ocjenjuje u IMR grafikonu na način da se procjenjuje koliko te odluke potiču, odnosno koče razvoj strateški bitnih projekata. Procjena obrazovanja stanovništva predstavlja treći čimbenik, a procjenjuje realno stanje općeg obrazovanja stanovništva kao preduvjeta općeg napretka nekog područja. Upotreba svih dostupnih resursa je četvrti čimbenik, a procjenjuje koliko se postojeći prirodni, povijesno-kulturni, gospodarski, geostrateški i ostali resursi koriste u cilju dugoročnog održivog razvoja. Vrlo važan čimbenik je i procjena mogućnosti financiranja razvojnih projekata jer bez zaokružene financijske konstrukcije projekata vrlo je teško planirati i ostvariti dugoročan razvoj.

Istraživanjem u obliku anketnog upitnika došlo se do podataka da su ti čimbenici na području Središnje Istre na različitim razinama razvoja, a sljedeći grafikon daje prikaz srednjih vrijednosti čimbenika koji utječu na dugoročni razvoj Središnje Istre.

Grafikon 1: Razvoj čimbenika koji utječu na dugoročni razvoj Središnje Istre

Izvor: Izradio autor

² Skraćeno S.P.O.R.F. čimbenici

Iz grafikona je vidljivo da su predstavnici jedinica lokalnih samouprava Središnje Istre najviše zadovoljni sa strategijama razvoja svojih samouprava i prilagođenošću prostornih planova i drugih odluka potrebama razvoja njihovog područja. Srednje su zadovoljni s obrazovanošću stanovništva, nešto manje s korištenjem postojećih resursa, dok su svi najviše nezadovoljni nemogućnošću povećanja fiskalnog kapaciteta u cilju realizacije strateških projekata u pojedinim lokalnim samoupravama.

5 Prijedlog institucionalnog modela razvoja Središnje Istre

Uzimajući u obzir pretpostavku da je nemoguće formirati takav optimalni Institucionalni model razvoja (IMR) Središnje Istre koji bi bio univerzalni, u nastavku je dan prijedlog *prihvatljivog modela IMR-a*, koji je izrađen nakon iscrpnog istraživanja dostupne literature, provedenog istraživanja i iskustva autora koji se svakodnevno susreće s predmetnom problematikom. Predloženi prihvatljivi model jest reperkusija svog stečenog znanja i istraživanja zadane teme, koji nije uzeo u obzir zakonska i druga ograničenja, determiniranu situaciju makroekonomskog okruženja, kao ni običaje i praksu koja se primjenjuje u Svijetu ili Republici Hrvatskoj. Za model je od krucijalne važnosti da ukaže svim jedinicama lokalne samouprave u Središnjoj Istri na jedan novi način promišljanja i osmišljavanja strategija razvoja, prilagodbi svojih odluka stvarnim potrebama, potrebi podizanja razine općeg obrazovanja, boljom upotrebom svih dostupnih resursa, te potrebu za iznalaženjem dodatnih i alternativnih načina financiranja projekata od strateškog značaja za pojedinu lokalnu samoupravu. Institucionalni model razvoja (IMR) obuhvaća tri faze i to:

1. Izrada IMR grafikona i njegova analiza;
2. Davanje prijedloga za poboljšanje IMR koeficijenta;
3. Provedba predloženih mjera.

Sljedeća shema prikazuje faze IMR procesa koji se stalno nadopunjuje novim idejama, prijedlozima i načinima povećanja IMR koeficijenta, na način da se za svako postojeće stanje traže novi prijedlozi koji će poboljšati i unaprijediti postojeće stanje.

Shema 1: IMR proces

Izvor: Izradio autor

Prethodna shema prikazuje međusobnu povezanost između IMR grafikona, novih prijedloga i provedbe predloženih mjera u cilju stalnog traženja boljih rješenja i uspostave kontinuiranog procesa dugoročnog razvoja. Temeljem izradene analize stanja u pojedinoj lokalnoj samoupravi izrađuje se IMR grafikon koji se analizira i temeljem analize se predlažu konkretne mjere u cilju dugoročnog razvoja pojedine lokalne samouprave. Nakon definiranja konkretnih mjera potrebno je predložene

mjere provesti te nakon toga ponovno izraditi analizu stanja i procijeniti koliko se situacija poboljšala. Nakon toga ponovno se izrađuje IMR grafikon, izračunava se IMR koeficijent te se postupak ponavlja u težnji da IMR koeficijent postane maksimalan (IMR=1).

Temeljem provedenog istraživanja u jedinicama lokalne samouprave u Središnjoj Istri izrađen je IMR grafikon koji prikazuje razinu razvoja S.P.O.R.F. čimbenika u Središnjoj Istri na način da su čelnici lokalnih samouprava osobno procjenjivali razinu razvoja pojedinih čimbenika u njihovoj lokalnoj samoupravi, a rezultat je prosječna vrijednost svakog čimbenika posebno. Temeljem dobivenih rezultata izračunat je i IMR koeficijent koji predstavlja omjer površine peterokuta S.P.O.R.F. čimbenika u odnosu na ukupnu površinu Osnovnog IMR grafikona (maksimalno iskorištenje svih čimbenika koji utječu na dugoročni razvoj Središnje Istre).

Sljedeći grafikon prikazuje Osnovni IMR grafikon koji se sastoji od peterokuta koji su međusobno povezani linijama koje označavaju jedinice pomoću kojih se vrši analiza ili ocjenjivanje postojećeg stanja na terenu. IMR grafikon daje analizu zatečenog stanja u pojedinoj lokalnoj samoupravi na način da prikazuje: stupanj izrađenosti detaljne Strategije razvoja, koliko su Prostorni plan i ostali dokumenti prilagođeni realnim potrebama gospodarstva i razvoja, koliki je stupanj opće obrazovanosti, odnosno kako ona utječe na cjelokupan razvoj, koliko se iskorištavaju postojeći resursi te koliki je problem financiranja osnovnih projekata koji su od najvećeg značaja za dugoročni razvoj Središnje Istre.

Grafikon 2: Osnovni IMR grafikon

Izvor: Izradio autor

Osnovni IMR grafikon predstavlja ukupnu površinu između pet S.P.O.R.F. čimbenika, a računa se kao:³

$$P = \frac{5 * a^2 * \sin(72)}{2}, \text{ gdje je}$$

P = površina IMR grafikona

a = maksimalna veličina ocjenjivanja varijable (max. vrijednost =5)

$\sin(72)$ = sinus od $360/5$

³ Površina trokuta kod kojeg su poznate dvije stranice i kut kojeg one zatvaraju računa se kao jedna polovina umnoška stranica i sinusa kuta kojeg one zatvaraju

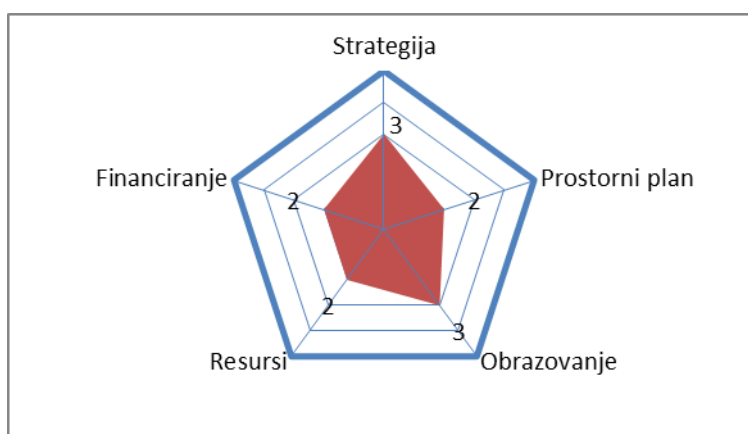
S obzirom da peterokut IMR grafikona zatvara puni kut od 360 stupnjeva, svaki kut trokuta ima 72 stupnja, a sinus od 72 iznosi 0,951057. Iz toga proizlazi da je poznat i taj podatak pa je površina IMR grafikona:

$$P = 59,44103$$

Da bi se dobio IMR grafikon s realnim podacima potrebno je u njega ugraditi i realne podatke dobivene na temelju istraživanja, a sljedeći grafikon daje prikaz jednog primjera IMR grafikona gdje je:

1. Detaljno razrađena strategija = 4
2. Prilagođenost prostornog plana i ostalih odluka = 2
3. Obrazovanost stanovništva = 3
4. Iskorištavanje resursa = 2
5. Financijski kapacitet = 2

Grafikon 3: Prikaz Realnog IMR grafikona

Izvor: Izradio autor

Površina Realnog IMR grafikona računa se na način da se zbroje površine svih trokuta koje zatvaraju s ishodištem grafikona, a računa se kao:

$$P = \frac{a*b*\sin(72)}{2} + \frac{b*c*\sin(72)}{2} + \frac{c*d*\sin(72)}{2} + \frac{d*e*\sin(72)}{2} + \frac{e*f*\sin(72)}{2},$$

ili:

$$P = 0,475528 * (a*b + b*c + c*d + d*e + e*f)$$

gdje je:

- a = ocjena valjanih Strategija razvoja
- b = ocjena prilagođenosti prostornog plana i ostalih lokalnih odluka
- c = ocjena utjecaja općeg obrazovanja na ukupni razvoj
- d = ocjena korištenja svih resursa koji su na raspolaganju
- e = ocjena mogućnosti financiranja osnovnih strateških projekata

Nakon izrade Realnog IMR grafikona može se izračunati Koeficijent institucionalnog modela razvoja Središnje Istre ($k_{(IMR)}$), a on predstavlja omjer između površine Realnog IMR grafikona i Osnovnog IMR grafikona ili:

$$k_{(IMR)} = \frac{P_O}{P_R}, \text{ gdje je:}$$

$k_{(IMR)}$ = koeficijent Institucionalnog modela razvoja Središnje Istre

P_O = površina Realnog IMR grafikona

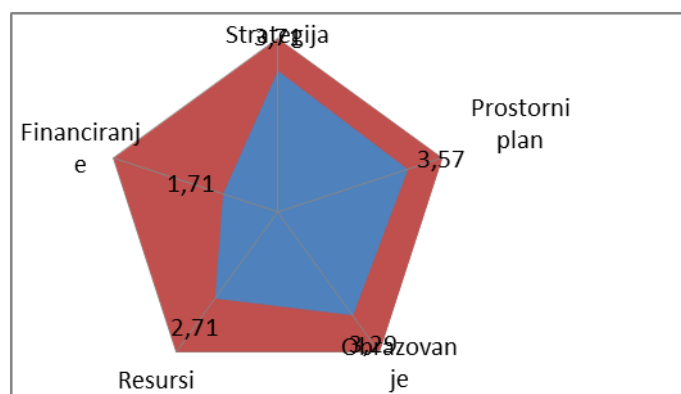
P_R = površina Osnovnog IMR grafikona

Koeficijent Institucionalnog modela razvoja Središnje Istre $k_{(IMR)}$ mjeri stupanj razvoja pojedine lokalne samouprave ili regije za koju se izrađuje analiza. Temeljem izvršenog istraživanja i izrađenih tablica stupanj razvoja pojedine regije ili lokalne samouprave može se pozicionirati u pet kategorija i to:

1. $0,00 < k_{(IMR)} > 0,04$ – nazadovoljavajuće
2. $0,04 < k_{(IMR)} > 0,16$ – slabo
3. $0,16 < k_{(IMR)} > 0,36$ – dobro
4. $0,36 < k_{(IMR)} > 0,64$ – vrlo dobro
5. $0,64 < k_{(IMR)} > 1,00$ – odlično

Sljedeći grafikon prikazuje Realni IMR koji je izračunat na osnovi provedenog istraživanja u jedinicama lokalne samouprave Središnje Istre.

Grafikon 3: Realni IMR Središnje Istre

Izvor: Izradio autor

Temeljem provedenog istraživanja i izrade Realnog IMR-a Središnje Istre može se izračunati Koeficijent Institucionalnog modela razvoja $k_{(IMR)}$ te na osnovi njega zaključiti na kojem je stupnju razvoja prostor Središnje Istre, uzimajući u obzir subjektivnu procjenu predstavnika lokalnih samouprava Središnje Istre. Računajući $k_{(IMR)}$ dolazi se do podatka da on iznosi 0,359073, a to znači da su čimbenici koji utječu na dugoročni razvoj prostora Središnje Istre (po procjenama predstavnika jedinica lokalnih samouprava) dobro razvijeni, no, isto tako, da postoji puno prostora da se oni poboljšaju i pozitivno utječu na ukupni razvoj prostora Središnje Istre.

Nakon izrade Institucionalnog modela razvoja za svaku pojedinu lokalnu samoupravu ili za područje Središnje Istre potrebno je odrediti smjernice razvoja i poboljšanja onih značajki koje utječu na cjelokupan razvoj pojedinog područja unutar Središnje Istre, tj. potrebno je definirati daljnje korake

vezano uz definiranje strategije razvoja lokalne samouprave, potrebne korake koji će omogućiti najefikasniju prilagodbu Prostornog plana i ostalih Odluka stvarnim potrebama lokalnih poduzetnika, osmisliti daljnje korake vezano uz podizanje strukture obrazovanosti, bolje analizirati postojeće resurse i osmisliti projekte koji će maksimizirati te resurse, te iznaći razne načine pokrića troškova razvoja i financiranja projekata neophodnih za dugoročni razvoj pojedine lokalne samouprave.

6 Zaključak

Uvažavajući sve prednosti koje IMR model može imati na efikasnost korištenja ljudskih resursa, javni sektor, privatni sektor te civilni sektor, može se zaključiti da je vrlo bitno da svaka lokalna samouprava u Središnjoj Istri prilikom realizacije bilo kojeg projekta vodi računa o svim sektorima, da podjednako razvija sve segmente društva te da ulaže što je moguće više energije, znanja i novaca u postizanje zajedništva sektora i njihove sinergije, a sve u cilju dugoročnog održivog razvoja. Predstavnici jedinica lokalne samouprave trebaju voditi računa da svaki projekt kojeg realiziraju bude u funkciji podizanja kvalitete života stanovnika koji na tome području žive, a to uključuje javni, privatni i civilni sektor. Ako taj kriterij nije ispunjen, onda ne bi niti trebalo započeti sa realizacijom takovog projekta.

Primjenom predloženog IMR modela može doći do velikog zaokreta u razmišljanju predstavnika jedinica lokalne (regionalne) samouprave, fizičkih i pravnih osoba o raznim projektima javne infrastrukture na način da i oni postanu aktivni sudionici planiranja, investiranja, izgradnje, upravljanja i ubiranja dobiti od tih projekata. Na taj bi se način stvorila potrebna sinergija između svih članova društva, uključujući i politiku, kao jednog od bitnih faktora u realizaciji svakog infrastrukturnog projekta. S obzirom na činjenicu da je vrlo čest slučaj da strani ulagači dolaze u našu zemlju i ulažu u infrastrukturne projekte ubirući dobit koju redovito "odvlače" u inozemstvo, predloženi IMR model predstavlja alternativu da se cijelo društvo suprostavi takvom načinu realizacije projekata, te da svoj vlastiti kapital, rad i znanje uloži u projekte čije će usluge konzumirati, ostvarivati prihod i ponovno reinvestirati na domaćem tržištu stvarajući pritom multiplikativni efekt na čitavo gospodarstvo i bruto domaći proizvod (BDP).

Ukoliko se IMR model počne primjenjivati na način kako je to predloženo u ovome radu, te ukoliko bude općeprihvaćen od strane svih sudionika u svim fazama odlučivanja, može potaknuti "evoluciju" razmišljanja i donošenja odluka kod predstavnika jedinica lokalne (regionalne) samouprave, javnih institucija te fizičkih i pravnih osoba koje upravljaju ili žele upravljati određenim projektima.

Na temelju dobivenih rezultata istraživanja, utvrđivanjem i definiranjem osnovnih gospodarskih čimbenika na osnovu detaljne analize makroekonomskih i mikroekonomskih pokazatelja u pojedinoj lokalnoj samoupravi te izradom IMR grafikona dokazana je temeljna hipoteza istraživanja prema kojoj je moguće predložiti takav institucionalni model razvoja koji će dugoročno utjecati na ubrzani razvitak i efikasnije korištenje svih resursa u Središnjoj Istri. Perspektiva budućih istraživanja Institucionalnog modela razvoja je u proširivanju uzorka na cijelu Republiku Hrvatsku te na neke susjedne zemlje, a sve u cilju dobivanja statistički reprezentativnijeg uzorka koji bi omogućio obuhvatniju i egzaktniju usporedbu i obradu rezultata.

Reference:

Atkinson, R., (1995), Post-war urban policy in Britain; changing perceptions and problems, Policy Studies, London, Vol.16., No.4.

- Aubert, J. E., Reiffers, J. L. (ur.) (2003.), *Knowledge Economies in the Middle East and North Africa: Towards New Development Strategies*, World Bank, Washington, D. C.
- Bajo, A., (2011), Planovi kapitalnih investicija i dug lokalnih jedinica, Institut za javne financije, Zagreb.
- Beaty, S., (2001), Public-private Partnership Around the World, Canadian Forum on Public Private Partnership, Procurement St.John, Newfoundland, Vol. 4, No.2.
- Buble, M., (2000), Management, Ekonomski fakultet Split, Split
- Bušelić, M., Kersan-Škabić, I., Afrić Rakitovac, K., (2004), Clusters and rural tourism, 27th international conference on organizational science development knowledge for sustainable development, Portorož.
- Bušelić, M., Miljan, I., (1997), Poticajne politike za razvoj malog gospodarstva u funkciji zapošljavanja, Gospodarstvo Istre, Pula.
- Freeman, C. (2002.), Continental, national and sub-national innovation systems – Complementary and economic growth, *Research Policy*, 32: 191-211.
- Mytelka, L. K., Smith, K. (2002.), Policy learning and innovation theory: An interactive and co-evolving process, *Research Policy*, 31: 1567-1479., Brussels.
- Nelson, R. R., Winter, S. G. (1982.), *An evolutionary theory of economic change*, The Belknap Press of Harvard University Press, USA.
- North, D. (1992.), The new institutional economics and development, <http://ideas.repec.org/p/wpa/wuwpeh/9309002.html> (25. 1. 2006.).
- Rajko, M., (2009), Javno privatno partnerstvo u funkciji razvoja javne infrastrukture, magistarski rad, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka.
- Rajko, M., (2012), Oblikovanje institucionalnih mehanizama u funkciji razvoja Središnje Istre, doktorska disertacija, Fakultet ekonomije i turizma Mijo Mirković, Pula.
- Rajko, M., Krajnović, A., Tomčić, Z., (2008), Public-private Partnership for the Development of Tourism in Rural Areas, International Conference of the School of Economics and Business in Sarajevo (ICES 2008) "Traditional Challenges of EU Integration and Globalisation", School of Economics and Business, Sarajevo, Bosna i Hercegovina.
- Rogić, I. (1998.), Tranzicija i modernizacija u Hrvatskoj: likovi i kontekst. U: I. Rogić, Z. Zeman (ur.), *Privatizacija i modernizacija* (str. 35-75), Zagreb, Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar".
- Sever I., (2004), Financiranje javnih lokalnih investicija, Ekonomska decentralizacija i lokalna samouprava, Ekonomski fakultet Rijeka, Rijeka.
- Solow, M. R. (1957.), Technical change and the aggregate production function, *Review of Economics and Statistics*, 39., MIT, USA.
- Sundać, D., (2001), Kakav regionalni razvitak treba Hrvatskoj, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.
- Vehovec, M., (2002.), Evolucijsko-institucionalni pristup razvoju poduzetništva, *Poduzetništvo, institucije i sociokulturni kapital* (str. 13-37), Zagreb, Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar".